

John Bauer - hans liv och hans sagobilder

Lärohandledningen bygger på bilder ur Jönköpings läns museums samlingar. Serien är lämplig att användas som introduktion inför ett besök på museet.

INNEHÅLL

Bild 1-5 Sagans värld - inledningen

Bild 6-19 John Bauers liv

Bild 20-32 John Bauers sagobilder

Bild 33-36 De sista åren

- SAGANS VÄRLD -

BILD:

TEXT:

John Bauer är den konstnär som mer än någon annan har format vår bild av sagans värld.

1. Vill Vallareman målad på puts, har varit uppsatt som spiselfris.

En värld befolkad av käcka orädda gossar.

2. Träsnitt, 1914.

Riddare till häst.

3. "Bortbytingarna" ur Bland tomtar och troll 1913.

Klumpiga, lufsande troll och gyllenhåriga prinsessor. Djupt inne i den mörka skogen befinner de sig, där klippblocken är väldiga och mossbevuxna, trädstammarna höga och raka. Någonstans långt där uppe, dit vår blick inte når, där finns himlen.

4. Bergatroll, olja

Hans värld är lättbegriplig med klara kontraster mellan ljust och mörkt, stort och litet.

5. Skiss till "Älgtjuren Skutt och lilla prinsessan Tuvstarr" ur Bland tomtar och troll, 1913

Men där finns också en svårformulerad stämning av vemod och mystik, som hör hemma i sagans värld.

- JOHN BAUERS LIV -

6. Självporträtt, akvarell, 1909.

Men vem var han, John Bauer, som skapat denna sagovärld åt oss? Han föddes i Jönköping 1882, son till den tyske slaktaren Josef Bauer och hans svenska hustru Emma. Fadern drev en charkuterirörelse vid Östra torget och familjen hade det ganska gott ställt.

7. Skiss av Sjövik.

John var mellerst av tre bröder. På sommaren njöt pojkarna Bauer av det fria livet på Sjövik, familjens villa vid Rocksjön. De fiskade, badade och vandrade i naturen, som då, för 100 år sedan, låg närmare staden än idag

8. Blyertsteckning, 1885.

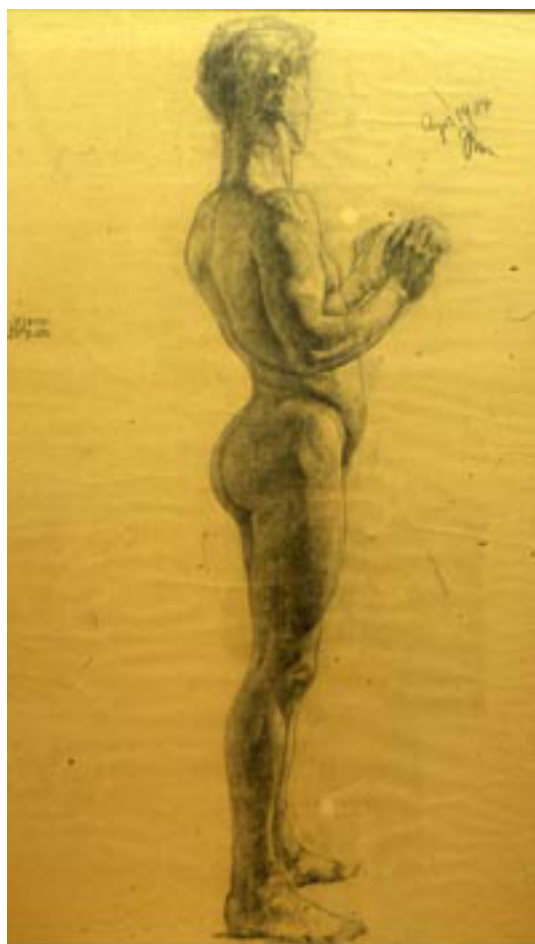
Detta är Johns första kända teckning. En enkel streckgubbe, men skickligt gjord för att vara ritad av en treåring.

9. Uppslag ur räknebok.

Att teckna och måla var redan under barndomen ett av John Bauers stora intressen. När familjen gjorde utflykter hade han med sig en skissbok precis som en vuxen konstnär. I skolan var han inte lika flitig visar hans skriv- och räkneböcker. Istället för prydligt uppställda räkneövningar finner man, inte alla gånger så smickrande, porträtt av hans lärare och andra kända jönköpingsbor.

10. Modellstudie från konstakademin,

Sexton år gammal reser John Bauer till kolteckning Stockholm och börjar utbilda sig till konstnär. Två år senare, år 1900, blir han elev vid konstakademin. En viktig del av utbildningen är att lära sig figurteckning. Eleverna får börja med gipsskulpturer och när de behärskar det får de övergå till att teckna efter levande modell. Både lärare och elever berömmar Johns modellstudier. De är manshöga och genom att skugga muskler och senor ger han kropparna volym.

11. Dräktstudie, 1901,
pennteckning och akvarell.

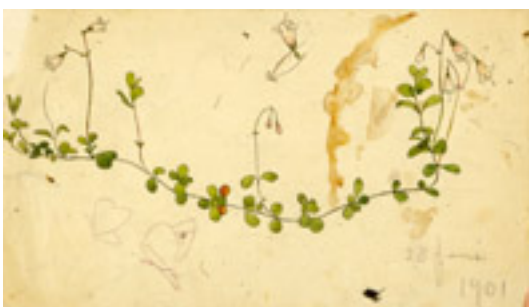
Eleverna studerar forna tiders dräktskick på museer och i gamla böcker.

12. Molnstudie, Sjövik, 1901.

På sommarlovet återvänder han hem till Sjövik.

13. Linnéa, Sjövik, 1901.

Där studerar han naturen. Han tecknar moln och blommor.

14. I skogen, akvarell, 1901.

Naturen är, och kommer att förbli, en av Johns främsta inspirationskällor. Under sina långa ensamma vandringar i de djupa skogarna runt Jönköping fantiserar han om hur stenar och träd förvandlas till olika skogsväsen. Här ser vi, inne bland trädgrenarna, ett litet barn och en gammal man, som spelar på en harpa.

15. Lapplandsskiss från Lappland, akvarell, 1904

Redan under sin tid som elev på konstakademien börjar John Bauer få i uppdrag att göra illustrationer till sagor och andra böcker. År 1904 får han, som en bland flera andra konstnärer, arbetet att göra bilderna till en stor praktbok om "Lappland - det stora framtidslandet". På sommaren samma år reser han dit upp, fotograferar och gör skisser. Här möter han en storslagen vildmarksnatur, mäktiga fjäll, ödsliga vidder med plötsliga väderomslag till hagel och storm. Denna vilda natur tilltalar honom mycket.

16. Skiss av sameflicka med färgblyerts, 1904.

Han studerar samernas liv, deras dräkter, angivelser, redskap, kåtorna, deras främmande religion och levnadssätt. Han fascineras av den mystik och närhet till naturen, som han upplever finns i deras liv. Detta blir en rik källa att ösa ur till John Bauers senare sagobilder. Många detaljer i trollens fantasikostymer kan spåras till samernas dräkter.

17. Fotografi av Axel Kleimer, Ester Ellqvist och John Bauer konstakademin, 1904.

En av Johns studiekamrater på konstakademin heter Ester Ellqvist. Av kamraterna är hon sedd som en glad och vacker flicka med långt ljusst och lockigt hår.

Ester och John blir förälskade i varandra. Genom bevarade brev, som John har skrivit till Ester, lär vi känna människan John Bauer och får ta del av hans innersta tankar. Av breven förstår vi att han ofta känner sig tungsint och osäker. Ständigt tvivlar han på sin konstnärliga förmåga. Ett exempel:

"Jag är full av motsägelser, ingenting kan jag hålla mig fast vid. Jag bara glider.

Hvart vet jag inte.....

Ett lif du Ester kan inte fyllas av kyssar och lycksalighetsdrömmar och jag bäfvar för verkligheten och allvaret och min egen kraftlösa ynklighet.

– Förstår du mig? Jag gör det stundtals inte. Jag är 23 år, begåvad som konstnär säger de och älskad av dig, det vet jag, och ändå så trött".

18. "Sagoprinsessan", olja, 1904.

På en ö i Stockholms skärgård målar John detta porträtt av Ester. Där står hon på en berghäll. Högt och rak, sedd snett nedifrån avtecknar hon sig mot den nordiska sommarhimlen med en ljusst grönskade björkskog i bakgrunden. Hon är iklädd i en fantasikostym inspirerad av saga och medeltid. Bilden är inte ett porträtt av människan Ester Ellqvist, utan John Bauer har målat bilden av sin sagoprinsessa - en ouppnåelig ide algestalt. De typiska Bauerprinsessorna med det gyllene håret är kanske alla mer eller mindre ett porträtt av Ester.

19. "När Putte red till Björkudden", Efter akvarell, 1917.

Ester och John gifter sig 1906. Efter nära två års studieresa till Tyskland och Italien, där John inspireras mycket av 1400- och 1500-talskonsten, bosätter de sig på Björkudden vid sjön Bunn utanför. Gränna År 1915 föds sonen Bengt, som alltid skulle kallas Putte.

- JOHN BAUERS SAGOBILDER -

20. "Rottrollen", 1917.

Den främsta källan till John Bauers sagobilder är naturen. Han upplever ofta naturen som besjälad. Här finns en mystik och även ett vemod som stämmer med hans egen innersta känsla. Trollen tar gestalt ur mossiga stenar, grenar och rötter förvandlas till knotiga armar. De är naturvarer som framprungna direkt ur naturen.

21. "Trollen i Domberget väntar främmande", illustration till saga med samma namn, 1907.

Ett typiskt Bauer troll är aldrig farligt. Undrande nyfiket plirar de mot oss med sina små ögon. De smyckar sig fåfängt med färggranna stenar och gyllene ringar, och som mantel har skogens djur lånat dem sin päls.

22. Detalj ur "Bortbytingarna"

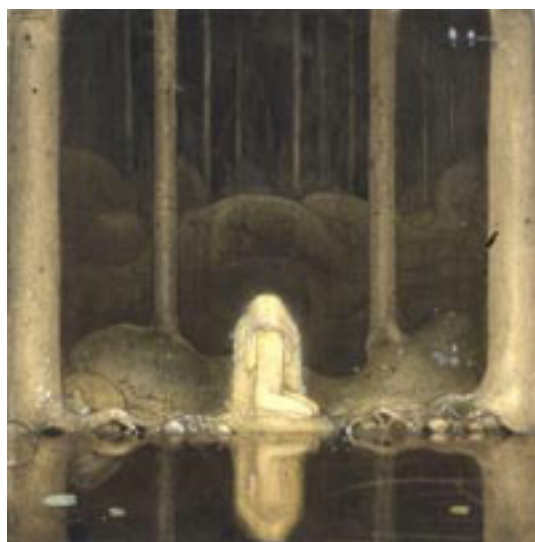
Den självlysande prinsessan, vitklädd och späd, är trollens raka motsats. Hon är som kommen från en annan överjordisk värld.

23. Vinjett till "Bland tomtar och troll".

1907 får John Bauer uppdraget att göra bilderna till Bland tomtar och troll, en årligen utkommande sagosamling med nyskrivna sagor inspirerade av folksagan. I de tidigare årgångarna kan vi följa konstnärens utveckling mot ett allt mer personligt uttryck.

24. "Ännu sitter Tuvstarr och ser undrande ner i vattnet". Illustration till Helge Kellins "Sagan om älgturen Skutt och lilla prinsessan Tuvstarr" Bland tomtar och troll, 1913.

I de senare sagoböckerna, 1912-1915, träder den mogna sagokonstnären fram. Bilderna är nu inte enbart illustrationer till en text utan självständiga konstverk. I Bland tomtar och troll 1913, återfinns flera av John Bauers mest kända bilder t ex den där Prinsessan Tuvstarr för evigt sitter och blickar ned i skogstjärnens svarta vatten.

"Trollsonen som hade glasögon och vart skogsman" ur Bland tomtar och troll 1912.

25. ”Humpes mor satt ensam i skogen sjöng för honom till söms”.

Sagan berättar om trollpojken Humpe som och har ”solstänk i titten”. Hans ögon tål solens ljus vilket inte var vanligt hos troll. Hans mor älskade honom mycket, men de andra trollen stöter bort honom för att han är annorlunda. När han växer upp blir han alltmer människolik, han blir en skogsman och träffar en skogsnymf att älska.

”Pojken som aldrig var rädd” ur Bland tomtar och troll 1912

Pojken Nisse ger sig ut i skogen för att leta efter torparfamiljens enda mjölkko, som bergatrollen rövat bort. Han lyckas rädda kon med hjälp av de olika varelser och djur, som han möter i skogen.

26. ”Vad vill du här i min skog? sade hon, då Nisse kom gående”

Bilden berättar om hans möte med skogsrået. När skogsrået hoppar ned från sin höga sten, trasslar hennes hår in sig i trädens grenar. Nisse hjälper henne att komma loss.

27. ”Här ska du få en bit av en trollört, som ingen mer än jag kan leta rätt på”.

Som tack för hjälpen ger hon honom en trollört, som gör att han förstår djurens språk när han stoppar den i örat.

” När trollmor skötte kungens storbyk” ur Bland tomtar och troll 1914

28. ” Det var rakt omöjligt att stå ut med så'na där skallande, tjutande rackare”.

Människorna tränger allt längre in i vildmarken. De spränger efter malm i trollberget och deras hundar nafsar trollfar i svansen.

29. ”Tvärare och vresigare blev han, allt som tiden led.”

Trollfar blev till slut så arg så han spricker. John Bauer väljer att avbilda honom strax innan, stående framför kopparporten, som leder in i berget.

30. ”Hon smög sig ofta ut i skumrasket

De övriga trollen flyttar norrut men trollmor, som fått smak för stekt fläsk och kaffe, stannar kvar tillsammans med sin pojke.

31. ”När kvällen kom smög sig trollmor och pojken ut ur berget. Trollkitteln hade de emellan sig på en stång”.

De binder upp trollsvansarna och börjar tvätta åt folk. Med hjälp av trollpulver får de tvätten vitare än någon annan. Ryktet sprider sig, så att de till och med får ta emot tvätt från det kungliga slottet. Trollmor förälskar sig i några av den lilla prinsessans kläder, som hon stjal. Tjänsteflickan Inga anklagas för stölden. Hon flyr in i skogen och hamnar hos trollen, där trollsonen vill gifta sig med henne. Men som i alla sagor blir slutet lyckligt. Kungens unge jägare kommer och räddar henne, den rätta tjuven avslöjas och trollen försvinner från trakten.

32. Blad med skisser till sagan ”När trollmor skötte kungens storbyk”.

När John Bauer börjar att arbeta med illustrationer till en saga, experimenterar han först med frimärksstora blyertsskisser - som en serieteckning. Efter hand bestämmer han sig för vilka motiv han skall arbeta vidare med. Bilderna blir större och han börjar använda färger.

- DE SISTA ÅREN -

33. "Fanstyg", gouache.

År 1915 slutar John Bauer med att göra bilderna till "Bland tomtar och troll". Han börjar känna sig deprimerad och klagar över sin oförmåga att arbeta. Trollen har blivit en börda för honom. I denna bild har hans sagoväsen förvandlas till hemska demoner, som i en mardröm.

34. "Kubistisk Ofelia", blyerts.

John Bauer har ambitioner. Det räcker inte för honom att vara berömd och erkänd för sina sagobilder. Han vill bli erbjuden fler prestigefyllda uppdrag, som t ex att göra utsmyckningar till offentliga byggnader. I skisser experimentera han med olika stilar.

35. "Eva och ormen", 1918.

Detta är en av John Bauers sista målningar. En mjuk poetisk bild, där han använder färgen mer än linjen som uttrycksmedel. Kanske är hans sökande på rätt väg? - ett sökande efter den äkta lyriska känslan som han bär inom sig, men som han har svårt att finna uttryck för.

36. Dubbelporträtt av Ester och John Bauer, 1918.

Förhållandet mellan Ester och John är inte heller lyckligt. Även Ester är konstnärinna. Hon längtar tillbaka till Stockholm, och vill börja måla igen. De beslutar sig att sälja Björkudden. På kvällen den 20 november 1918 går hela familjen Bauer ombord på kanalbåten Per Brahe i Gränna för att resa till den nybyggda villan i Stockholm. Men ödet vill annorlunda. Det går höga vågor på Vättern denna stormiga höstkväll. Per Brahes last förskjuts, båten välter och sjunker ned till djupet. Ingen överlever olyckan.

Texter: Helen Agrenius, Jönköpings läns museum, 1996.

Litteraturtips:

Agrenius, Helen

” Den unge John Bauer ”, Stockholm, 1990

Agrenius, Helen
Jönköping, 1996

” Om konstnären John Bauer och hans värld ”,

Bjurström, Per

” John Bauer -en konstnär och hans sagovärld ” ,
Stockholm, 1981

Lindqvist, Gunnar

” John Bauer ”, Stockholm, 1979

Lindqvist, Gunnar

” John och Ester - makarna Bauers konst
och liv ”, Stockholm, 1991

Schiller, Harald
1935

” John Bauer - sagotecknaren ”, Stockholm,